

Мирон ВАЧЕВСЬКИЙ доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України

У статті досліджується актуальне питання виховання учнівської молоді під впливом релігійних традицій, які дозволяють на основі християнської етики прищеплювати молодим людям поняття моралі, людських вартостей, важливість молитви, діл милосердя... Розглядатимемо християнську педагогіку, як головний чинник на сучасному етапі розвитку суспільства та виховання в учнівської і студентської молоді високої культури, яка може формуватися, взоруючись на високі загальнолюдські моральні вартості.

У сучасній педагогіці існує багато пропозицій і підходів до вирішення проблем виховання і розвитку учнівської молоді. Їх можна трактувати по-різному. Тут варто зазначити роботу професора О. Вишневського, в якій автор глибоко досліджує та розкриває питання проблеми виховання учнівської молоді на християнських засадах.

Традиційно християнська стратегія виховання дає відповідь: головним джерелом мотивації позитивної поведінки людини може бути лише «віра в Бога», що надає сенсу нашому життю і пояснює головну таємницю – Таїну Буття.

Усі добрі і злі вчинки людини походять із її серця. Але без віри і релігії відчинити двері до нього і щось змінити – неможливо. Зазвичай під «вірою» розуміють певний духовний стан, коли людина готова визнавати дійсним щось таке, що само собою не є очевидним, не може бути засвідченим або доведеним, а, отже, – можна піддати сумніву. Віра в Бога, наприклад, це визнання Його існування і непомильності Його Авторитету.

Поняття віри можна визначити і як переживання, зумовлене відчуттям присутності Вищого Начала, що існує реально, спрямовує наше існування і надає йому сенсу. До віри людина приходять не через раціоналістичні спекуляції, на які здатні далеко не всі люди, а через інтуїтивне прозріння, через духовне пізнання. Саме тому віра однаково доступна і написьменному, і вченому. Стан віри не залежить від культури чи освіти людини, а від духовності та її виховного впливу на учнівську молодь.

Релігія сприяє формуванню молоді через свої засоби: молитва, добро, любов до ближнього, чого нас навчає і виховує Церква. Поєднує в собі вербальні (раціоналістичні), так і позавербальні (містичні) канали взаємодії зі світом, спілкування з Богом через молитву. Утверджуючи віру людини через молитву, релігія цим утворює надійний фундамент моральності і виховання людини. Віруюча людина сприймає мораль для себе, як систему правил життя. Вона вивчає моральність, добродієність людини, дає правильне розуміння добра і зла. «Релігія виховання – це наука про добро і зло людських учинків або про те, у чому ж добрими чи злими є наші вчинки стосовно певної мети», – як стверджує О. Огірко.

Традиції національного виховання молоді у дусі моралі, високих естетичних чинників, любові до ближнього вивчалися багатьма українськими дослідниками і показані авторами: Вишневський О.І., Васянович Г.П., Онищенко В.Д., Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М., Євтух М.Б., Черкашина Т.В., Кекош О.М., Огірко О., Примаченко Н.М., Тхоржевська Т.Д.

«У свідомості українців релігія завжди є живим чинником. Вона глибоко пронизує звичаї та обряди, поєднує суто духовні елементи з національними, громадськими, сімейними та особистими. Взірцем такого поєднання в нашій історії є «Повчання Володимира Мономаха дітям», настанови Отців Церкви, філософія Г. Сковороди та П. Юркевича, вся творчість Т. Шевченка, а в наші дні щонедільні проповіді священослужителів у храмах під час

Літургії чи інших релігійних Богослужінь», – зазначає О. Вишневський.

Варто зазначити, що відвідування храму є необхідністю для виховання молоді. Ця потреба була в людей усіх часів і народів. Тому і храми, вівтарі і святилища зводили по всій землі, розташовуючи їх у наймальовничіших місцевостях: у центрі міст, на вершинах гір, на ситкових берегах, на пагорбах і в полях, на островах. І там, де залишила свій відбиток людська цивілізація, найпрекрасніші будівлі – це церковні храми, в яких здійснюється богослуження, як норма віри, як частина Традиції, що породжена дією Святого Духа у Церкві, є нормою віри, джерелом та взірцем для життя. Людина не може змінити його на власний розсуд, ставитися до нього, як до простої забавки або відкинути його, як щось недоречне.

Літургія призначена для служіння у суспільстві. Вона не є якоюсь декорацією для приватної молитви, як і не повинна бути заміною особистого духовного життя людини. Оцінюючи духотворну силу природи, життя, науки і релігії, видатний вчений-педагог К. Ушинський стверджує, що «найбільшу формуючу силу простого народу має Церква. Вона із своїми зовнішніми формами сповненими глибокого смислу, так би мовити, схоплює людину із зовнішньої її сторони з тим, щоб потім піднести її на вищий ступінь самосвідомості. Вона промовляє, вчить молитви, розвиває почуття людини до милосердя, доброти, поваги до іншого, розумової сили для того, щоб спинитись на самих формах. Не прийняти форму за сутність і не спинитись на самих формах, не дібравшись до зернини». Зазначимо, що трактування віри в Бога, як передумови становлення моральності людини, оголює гострі практичні проблеми стосунків освіти і Церкви. В їх основі лежить виховання людини, освіта знаннями, державна політика в тій ділянці, що ґрунтується на Конституції України, на врахуванні типу традицій, особливостей духовного складу народу, реальних потреб.

Віруюча людина сприймає мораль для себе, як імператив. Моральність, що не підтримується вірою в Бога, завжди виявляє тенденцію до занепаду. Християнська релігія добре адаптована до соціального життя. Вона визнає усю систему вартостей національного виховання і органічно доповнює людину високими моральними цінностями. Вартувало б також відзначити в історичному і системному курсі Філософії вислів відомого вченого, професора В. Скотного, де він зазначає, що Релігія є одним із найдавніших, найважливіших феноменів духовного буття всіх народів. Вона пронизує мало не всі форми земного життя людини, визначає його орієнтири.

У релігійній свідомості під час її становлення на перший план виступили духовні проблеми, викликані розвитком соціальних форм життя: співвідношення добра і зла; проблема справедливості, совісті; наявності або відсутності моральних вартостей, їх абстрагування; питання про смерть і безсмертя людини.

Бачення сучасної дійсності і усвідомлення трагічних наслідків бездіяльності і хибних антигуманних, антилюд-ських, антиособистісних принципів розвитку бездуховного суспільства приводить до необхідності визнання глобалізації проблем сучасної педагогіки.

За твердженням Жуковського В. М., сьогодні все більше українських учених-педагогів усвідомлює і визнає, що християнські вартості, християнські морально-духовні засади - це порятунок нації. Важливою передумовою виховання освіти-навчання підростаючого покоління на християнських духовно-розумових і морально-духовних засадах є давня християнська традиція в Україні, яка впродовж століть продемонструвала свою високу життєвість. «Уже тисячу років культурно-освітня і педагогічна думка в Україні

розвивається на основі християнської традиції та пов'язана зі своїм доленосним першоджерелом - Біблією», - відзначають Г. Васянович та В. Онищенко.

Із Біблії священники під час богослужінь читають притчі, які пов'язані із Божими Заповідями - моральною основою життя людини.

«Як небесним тілам Бог дав сталі закони, так і людям дав закони або заповіді, згідно з якими вони повинні жити. Заповіді Божі - це універсальний моральний закон людства, це дороговказ до Царства Небесного, це дорога до нашо--го спасіння, до виховання учнівської молоді. У щоденному житті людина має справу із законами держави, яких не дозволено порушувати різноманітними вказівками, попередженнями, зокрема, знаками руху на дорозі під час переходу. Ці заборони спрямовані на те, щоб не пошкодити здоров'ю людини. Усі вони для нашого добра. Позаяк Бог дуже любить нас, то дає такі норми, перестороги, поради, вказівки - Божі Заповіді, що навчають нас, як робити добрі діла і остерегатися зла, допомагають досягнути щастя», - стверджує О. Огірко.

У процесі навчання учнів чи студентів учитель завжди може привести приклади, які носитимуть в собі виховний характер, пов'язаний і християнською релігією та сучасною діяльністю.

Доцільно навести приклад для виховання учнівської молоді і про таланти, які господар дав своїм слугам. Цей приклад із Біблії підводить до сучасного підприємництва. Хто кмітливий в бізнесі - може збільшити свої достатки і дати іншим. А хто не вміє працювати із фінансами - не в змозі примножувати багатство ні для себе, ні для суспільства.

Відзначаючи дисертатську роботу над здобуттям вченого ступеня «кандидата богословських наук» священника Зіновія Жолобака, в якій автор висвітлює переконливі аргументи християнської педагогіки, дає чітке визначення християнської педагогіки, звернення сучасного педагога до обґрунтування педагогіки з релігійної точки зору не є проблемою знання, теорії або розуму. Це вибір серця, інколи важкий, навіть для глибоко релігійних педагогів. Найчастіше це пов'язано з тим, що вихователі принцип свободи вважають вищим щодо різних обґрунтувань.

Визнання абстрактної свободи і побоювання всякого «насильства над особистістю» в кінці ХХ століття є страхом історичним, який породжений «згадкою» про тоталітаризм недавнього часу і схоластичний підхід до освіти, який переважав як у світських, так і в духовних школах, починаючи із Середньовіччя, і особливо проявив себе з кінця ХІХ і початку ХХ століття. Тоталітаризм не тільки гнобив людину в її практичній, професійній діяльності, але і намагався поширити свій вплив на її свідомість, волю і почуття. Схоластика зверталася не до сутності явищ життя, а до форми, не допомагала орієнтуватися в духовному світі. Вона служила методом безособової трансляції знань, в тому числі і знання про духовний світ.

Заслуговує на увагу монографія професора Тетяни Тхоржевської, в якій автор достеменно розкриває необхідність християнського виховання в українській педагогіці та вплив християнства на становлення педагогічної науки. У даній праці відзначено, що Україна ніколи не була країною ізольованою, завжди була включеною у світові процеси і оцінювати її історію поза загальними процесами розвитку ніколи не вдавалось і не вдасться. Християнська релігія зосереджена на розвитку виховання учнівської молоді в Україні.

Варто зазначити, що у радянській історії педагогіки не було прийнятним звертатися до часів становлення християнського виховання: більш властивим було згадувати про недоліки християнського виховання середньовічного періоду та протиставляти їм

педагогічні надбання епохи Відродження, з гуманістичними тенденціями й поверненням до античних традицій.

Для того щоб ідея загального навчання могла здійснитися, мали пройти довгі віки еволюції людства, визріти необхідні економічні та інші умови. Першою та найнеобхіднішою умовою було закріплення у свідомості людей ідеї людини як такої, ідеї просто людини, а не члена певної привілейованої касты. Ідея загального навчання не могла стати надбанням людства на зорі його існування.

Окрім релігійної еволюції, потрібні були ще й належні економічні умови для реального здійснення загального навчання та виховання молоді. Ще однією великою перешкодою можна вважати відсутність книгодрукування. Тому першим заходом на шляху повернення до ранньохристиянських традицій стала необхідність кожному віруючому сприймати Слово Боже не тільки з вуст церковнослужителів, а безпосередньо через Біблію, писану рідною мовою. Природним продовженням думки про право кожної людини вивчати Святе Письмо стала вимога здійснення загального навчання в рідно-мовній школі. Це стало етапом великої історичної значущості не тільки в релігійному житті, але й у розвитку педагогіки, як науки про навчання та виховання учнівської молоді будь-якого народу. Вважаючи народність та його історичні традиції найпрекраснішим створінням Божим на землі, з джерел якого повинно черпати своє натхнення виховання, великий педагог К.Д. Ушинський підкреслював: «Є тільки один ідеал досконалості, перед яким схиляються всі народи, це ідеал, що подає нам християнство». Усе, чим людина, як людина, може й повинна бути, цілковито виражено у божественному вченні. Вихователів залишається перш за все і в основу всього поставити вічні істини християнства. Воно дає життя й указує найвищу мету всякому вихованню, воно ж і повинно служити для виховання кожного християнського народу джерелом усякого світла й усякої істини. Це негасимий світоч, що за ним повинен прямувати розвиток кожної народності й усяке істинне виховання, що йде разом з народністю».

Висновки

Визначення основ християнської духовності, певних орієнтирів на шляху навчання і виховання учнівської та студентської молоді переконливо доводить, що найефективнішим способом виховання молоді є релігія та християнські засади впливу на молодь в душі високих моральних цінностей, етикету, спілкування, якщо процес виховання ґрунтується на загальноприйнятих Божих Заповідях.

Від початку людської цивілізації виникла гостра необхідність знайти те цілісне і тверде обґрунтування можливості і здатності побудови особистого і суспільного процесу виховання. З часом цей процес не тільки затвердився, але набрав ясних форм і різних напрямків. Сьогодні ми маємо можливість пізнавати і усвідомлювати, якими цінностями керувалися наші давні попередники при визначенні пріоритетів педагогіки. Хочеться відзначити, що, з усією повагою до надбань людської цивілізації та вироблення методики виховання учнівської та студентської молоді до високих ватостей, лише християнство: християнське вчення про Бога, християнська мораль, християнська антропологія надає педагогіці цілісного характеру, глибинної сутності і абсолютного значення, і, що ще важливо зауважити, надає можливості сформулювати християнську педагогіку, як особливу науку.

Використана література:

1. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич 2006.

2. Васянович Г.П., Онищенко В.Д. Ноологія особистості. Львів 2007.
 3. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. Основи економічних знань 10-11 клас. Підручник. Центр навчальної літератури 2004.
 4. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. Промисловий маркетинг формування професійної компетенції у майбутніх маркетологів. Підручник. «Кондор» 2009.
 5. Євтух М.Б., Черкащина Т.В. Культура взаємин. Підручник. ГДПІМ 2008.
 6. Кекош О.М. Таїнственість впливу молитви на виховання молоді у процесі навчання. Молодь і ринок 2007.
 7. Огірко О. Християнська етика. Навчальний посібник. Львів 2007.
 8. Примаченко Н.М., Вачевський М.В. Маркетингова культура в підприємстві. Навчальний посібник. Центр навчальної літератури 2005.
 9. Тхоржевська Т.Д. Православне виховання в історії педагогіки України. Монографія. «Фенікс» 2008.
 10. Тайна, яку звершуємо. Львів 2003.
- Мирон ВАЧЕВСЬКИЙ. Християнська педагогіка у вихованні учнівської молоді // СЛОВО № 3 (43) 2010, с.23-26